29/09/2020

Др Васиљ Јововоћ: Преподобни Прохор Пчињски – 950 година у српском народу

Међународни научни скуп

„Преподобни Прохор Пчињски – 950 година у српском народу“

Манастир Св. Прохора Пчињског – Свеправославни центар „Преподобни Јустин Ћелијски и Врањски“ Врање, 25-27. септембар 2020. године
Излагање др Васиљ Јововић

ПОМЕНИ ПОДРУЧЈА СВЕТОГ ПРОХОРА ПЧИЊСКОГ У ЦРНОГОРСКОЈ ШТАМПИ 1835-1918. ГОДИНЕ

У дугом временском интервалу, од 1835. до 1918. године Црна Гора је прошла кроз теократску владавину Његошевог доба, доба Књажевине и Краљевине Црне Горе. Од 1918. године простор данашње Црне Горе улази у састав Краљевине СХС/Краљевине Југославије. У временском интервалу од 1835. до 1918. године излазио је велики број периодичних публикација, које су у већини изражавале став владајуће елите, а и мишљење тадашње црногорске јавности. Петровићи Његоши, владари Црне Горе (1697-1918) баштинили су наслијеђе српске средњовјековне државе, поготову Немањића. Тако да је и писање у црногорској штампи, у наређеном периоду, одражавало такво мишљење. Српска државотворна идеја била је јака и на подручју Боке Которске, која се налазила у склопу Аустрије/Аустро-Угарске, и која од 1918. године улази у састав Краљевине СХС/Краљевине Југославије. У штампи која је излазила на простору данашње Црне Горе у временском периоду од појаве прве периодичне публикације алманаха Грлице 1835. године, па до краја Првог свјетског рата 1918. године, велики број текстова односи се на југосточне области данашње Србије (јужно Поморавље) и Македоније

(Повардарје), које су током средњег вијека улазиле у састав српске државе.

Свети Прохор Пчињски рођен је у првој половини 11. вијека од побожних родитеља, Јована и Ане, у околини Овчег поља. По Житију, Прохор је рано изучио књижне мудрости и замонашио се. Подвизавао се у пештеру Нагоричинску (источно од Куманова), близу данашњег манастира Старо Нагоричино. Житије даље казује да се пустиножитељ Прохор, након сусрета са будућим византијским царем Романом Диогеном, преселио у планини Козјак (јужно од Врања), поред ријеке Пчиње, гдје је тридесет година боравио у једној малој пећини. Ту се преставио послије шездесет и двије године испосничког живота.

Манастир Преподобног Прохора Пчињског налази се у југоисточној Србији, на обронцима планине Козјак, на лијевој обали ријеке Пчиње, у близини села Кленике, 30 км јужно од Врања. Према предању, подигао га је у 11. вијеку византијски цар Роман Диоген у знак захвалности Светом Прохору Пчињском, који му је прорекао да ће постати цар.

О молитвеном прослављању Светог Прохора Пчињског писано је у календару Боки 1910. године, који је излазио у Котору. Архимандрит манастира Бања код Рисна Дионисије Миковић, који је био и уредник календара Боке, дао је датуме по јулијанском календару када се који српски светитељ слави.[1] Тако се 19. октобра (1. новембра) слави Св. Прохор Пчињски, исто кад и Св. Јован Рилски.

Интересовање за области Старе Србије и Македоније, које су биле под турском влашћу, нарочито је интензивно у другој половини 19. и почетком 20. вијека, када јача свијест о ослобођењу српских крајева под турском влашћу, што се одразило и на писање у штампи. Нарочита пажња обраћала се на српски карактер области данашње југоисточне Србије и Македоније.

Посебно је обрађен средњовјековни период ових области.

Писало се о српским владарима чије име се везује за подручје у коме се налази и манастир Св. Прохора Пчињског: Стефану Немањи за чије вријеме је задобита област Врања, којој припада и подручје манастира Свети Прохор Пчињски (наиме његов син Вукан 1193. године припојио је српској држави врањску област), Стефану Првовјенчаном који је поново од Византије повратио ове области, о краљу Милутину, који је извршио обнову манастира, цару Душану, који је утврдио власт у овим областима, властеоској породици Драгаш из друге половине 14. вијека под чијом је влашћу манастир био једно

вријеме (Константину Дејановићу), деспоту Стефану Лазаревићу који је једно вријеме владао овим областима.

У оквиру текста о старим црквама на прегледан начин описан је живот српског краља Милутина. У тексту стручног карактера прештампаном из Народа и објављеном у Гласу Црногорца, званичном органу црногорске владе, дат је осврт на политичку и ктиторску дјелатност краља Милутина након смрти његовог брата Драгутина 1316. године.[2] Аутор текста истиче да савремени биографи и љетописци биљеже да је Милутин подигао око четрдесет задужбина и да је многим црквама и манастирима слао богате краљевске прилоге. Између осталих и манастир Св. Прохора Пчињског.

У једном тексту у Гласу Црногорца посвећеном српској прошлости, говори се о најзначајнијем владару средњовјековне Србије цару Душану. Савремени грчки историчари клањају се са поштовањем величини српског цара и упоређују га час са „пламеном који све прождире“, а час опет са „моћном ријеком која се разлила преко својих обала“.[3]

О цару Душану писало се у оквиру текста из дјела Ивана Иванића „Маћедонија и Маћедонци“.[4] Аутор пише о освајањима Стефана Немање и краља Милутина. А, за цара Душана каже да је осим горостасног изгледа био обдарен великим умом, присутношћу духа, у њему су Срби добили владара са свим својствима војводе, јунака, дипломате, државника и законодавца. Одмах по вјенчању са Јеленом, сестром бугарског цара Александра, Душан је кренуо у освајање српске Македоније, која је тада била у грчким рукама. Пошто је Душан заузео Сер, „потчинио је Србији сву Македонију“.[5]

У каснијем периоду за вријеме српско-турских ратова 1876-1878. године манастир је био прибјежиште избијеглица из околних крајева под Турцима, али и састајалиште устаничких првака. У манастиру су састављени апели и молбе кнезу Милану Обреновићу и Берлинском конгресу, а одржана је и Скупштина народних предводника која је тражила да се ови крајеви припоје матици Србији. У фебруару (2. Фебруара) 1878. године манастир је привремено ослобођен, као и цијели Пчињски предио, али након Берлинског конгреса манастир је поново враћен Турској.

На почетку Првог Балканског рата краљ Никола позива Црногорце да помогну у ослобођењу поробљене браће,[6] у Ратној прокламацији краља Петра свом српском народу, коју преноси Глас Црногорца, наглаша се, да се мора ријешити судбина Балканског полуострва, „па самим тим и Старе Србије, те славне али тужне мајке наше Краљевине, гдје је историско језгро српске

државе старих краљева и царева, гдје су славне немањићске пријестонице: новопазарски Рас, Приштина, Скопље, Призрен; гдје живе наша браћа по крви, по језику, по обичајима, по народној свијести, жељама и тежњама“.[7] У Гласу Црногорца редовно је обавјештавано о напредовању српске војске у Старој Србији, југоисточној Србији и Македонији. Писано је о Старој Србији са историјско-језичке тачке гледишта и истицано јединство цјелокупног српског простора,[8] дат је географски опис Старе Србије, демографски и вјерски састав, истичући да на том подручју (не рачунајући сјеверни дио Албаније) живи око један милион православних Срба и око 300.000 муслимана који говоре српским језиком.[9]

И страна штампа је писала о учешћу Србије и Црне Горе у балканском рату, као на примјер француска, гдје је ослободилачки рат балканских држава наишао на велики одјек. Тако се у Паризу изводила позоришна представа Жана де Мајерхофена „Крвљу за слободу“.[10] Глас Црногорца преноси писање листа Слободе, органа хрватске пучке напредне странке у Далмацији, у којем се исказује дивљење за ослобођење поробљене браће, истичући да је српска војска своју ослободилачку мисију извршила брзо и одлучно, ослободивши оно о чему је 500 година сањала, чекајући дан одмазде и освету Косова.[11] Црногорска штампа отпратила је Други Балкански рат и дешавања у источној Србији и Македонији, као и почетак Првог свјетског рата.

У штампи која је излазила на подручју Црне Горе од 1935. до 1918. године писано је о подручју југоисточене Србије, у којем се налази манастир Свети Прохор Пчињски, у ширем контексту дешавања на том и ширем подручју, како током трајања српске средњовјековне државе, тако и током друге половине 19. и почетком 20. вијека, за вријеме балканских ратова и Првог свјетског ратаи које је изражавало како мишљење владарске породице Петровића тако и мишљење тадашње црногорске јавности.

[1] Д. Миковић, Српски светитељи, Бока календар за 1910. годину, 65; Испод ауторовог текста је напомена да је болешћу био спријечен да заврши животопис светаца, започет у календару Боки за 1909. годину.

[2] Стари српски споменик у Италији, Глас Црногорца, XXXI/1902, бр. 34, 2; бр. 35, 2-3.

[3] Српска прошлост, Глас Црногорца, XX/1891, бр. 35, 2.

[4] Цар-Душанов град Серез, Глас Црногорца, XXXV/1906, бр. 11, 2-3.

[5] Исто, 2.

[6] Никола Петровић, Црногорци!, Глас Црногорца, бр. 42 (26. 09. 1912), 1.

[7] Ратне прокламације. Прокламација краља Петра, Глас Црногорца, бр. 46, 1.

[8] Стара Србија са историско-језичке тачке гледишта, Глас Црногорца, бр. 57 (22. 12. 1912), 2.

[9] Кратак опис Старе Србије, Глас Црногорца, бр. 57 (22. 12. 1912), 3.

[10] Праведан рат, Глас Црногорца, бр. 8 (16. 02. 1913), 3; Српско-турски рат на француској позорници, Глас Црногорца, бр. 10 (2. 03. 1913), 3.

[11] Част Србији!, Глас Црногорца, бр. 8 (16. 02. 1913), 4.

mitropolija.com